

Eräs suomennos.

Matkalukemista valitessani osui silmäni KAREL ČAPEK, *Insinööri Prokopin aivokuume* (Ruotsinkielisestä käännöksestä suomentanut Martti Jukola, Urheilijain kustannus-oy. 1944). Enkä suinkaan erehtynyt. Kirja on niin täynnä sykkivää elämää kuin odotinkin, ja siitä kuultaa tekijän tietorikkaus ja halu syventyä asiaan, mikä muodostaa romaanin taustan. Mutta niinpä Čapek asettaa vaatimuksia kääntäjälleen. Tällaista yötä ei suorita kuka suomentaja ta-

hansa, tehden oikeutta tekijälle. Tämän lienee tajunnut kustantajakin, kun antoi tehtävän *filosofian tohtorille*. Mutta tämä seikka tekee kriittisen lukijan vielä vaativammaksi. Vai mitä arvelette? Emmeköhän voisi hyvällä syyllä edellyttää, että suomentaja suurin piirtein hallitsee sitä — tällä kertaa pääasiassa räjähdysainekemiallista — sanastoa, mikä antaa väriä romaanille? Ja mikäli hän ei sitä riittävästi hallitse, että hän ainakin osaa käyttää tavallisimpia läh-

teitä, sanokaamme vain Tietosanakirjaa, tietojensa tarkistukseen?

Mielihyvin panemme merkille, että suomentaja rehellisesti ilmoittaa kääntäneensä teoksen ruotsista. Sekävin tuntein sen sijaan toteamme, että tämä tunnustus on tarpeeton. Sillä emme voi uskoa, että tohtori Jukola ilman ruotsin välitystä johtuisi sanomaan »kaikki särkyä elektroneihin» pro »elektroneiksi», ja lahden takaa lienee myös »toimintavoima» pro »tarmo» tai »energia». Mitä sanoisimme »Hamburger-tunnelista»? Eiköhän se mahtane olla kuuluisa Hampurin tunneli Elben alitse? Ja mistä sitten on peräisin tšekkiläisten nimien tällainen oikeinkirjoitus: Tomesh? Vai vastustaneeko suomentaja tai kustantaja niin periaatteellisesti š-kirjainta, että ei salli sitä edes tšekinkielessä? Entä tällaiset jaksot: »hyvänen aika, mitä hän ei olisikaan valmis tekemään . . .», »mikä p-kele se voi olla, joka toi tuon Carsonin tänne?», »kummallista, mitä?», »vai niin, se oli siis sen vuoksi, kun tämä herra otti minun nimeni!» tai: »se on siltä naiselta kuin hän itse tietää». Kirjan tekstissä kohtalon oikku kysyy heti: Eikö niin ole oikein? Johon emme voi olla vastamatta: ei suinkaan! Mikäli tahdomme käyttää hyvää suomea. Mutta ehkäpä »se on tohtori Jukola kun puhuu».

Jokaiselta »ruotsistajalta» saanemme vaatia, että hän tietää mitä (ennen niin tavallinen) »fotogen» on: lamppuöljyä eli paloöljyä eli petroleumia, mutta ei (ainakaan suomeksi) fotogeenia, ja että »fotogenkanna» on lähinnä öljykannu ainakin taloudessa, missä käytetään kovin vähän muita öljyjä. Tämä ei vielä ole kemiaa, vaan keittiökieltä. Sen sijaan ehkä kuuluu jo kemian alaan, että »deglar» on »degel» sanan monikko ja suomennetaan »upokkaat» eikä »deglaarit», että huumareissa käytetään survinta eikä »pistelliä» ja apteekkari mittaa tippoja eikä »pisaroita», että herkkää vaakaa suojellaan lasikuvulla eikä »lasikellolla». Räj-

jähdyksaineet eivät ole »epävarmoja», vaan epävakaita yhtymiä, kiteisiä aineita voi suomeksi hienontaa tai jauhentaa eikä vain »pulverisoida», ja »salpetersyra» on suomeksi typpihappo. Kemiallisten nimien oikeinkirjoitus on vastoin kaikkia vakiintuneita tapoja; niinpä »acetyyli-salicylaciidi» (pitäisi olla: asetyyilisalisyylihappo; jos happoa olisi nimitettävä lainasanalla, niin se olisi asidi), »kooffisientti» (koeffisientti), »exoterminen» (eksoterminen), »methylinitraatti» (metyyli-), »enzyymi» (entsyymi), »kemotaxi» (kemotaksis), »oxyli» (oksyyli), »Pollux» (Polluks). Entä tavujako: benzolitriononiidi (yhdysozat ovat tietenkin: bentsoli-tri-otson-idi). Joskus saa suorastaan arvata: »klooraarigononiidi» lienee kloori-argon-otsonidi. Olkoon, että nämä yhtymät osittain ehkä ovat pelkkää mielikuvitusta — en ole räjähdyksaineiden tuntija eikä minun enempää kuin suomentajankaan tarvitse tätä varten syventyä asiaan — niiden nimet voi toki kirjoittaa oikein, ja ohjeet siihen löytää totisesti Tietosanakirjasta ja aivan vaikeuksista.

Nämä asiat ovat kuitenkin kemiaa, joka ei liene tohtori Jukolan erikoisalaa. Sen sijaan voimme kenties otaksua, että ruumiin eri elinten yhteistoiminta eli ko'ordinaatio on urheilumiehen harrastuspiiriin kuuluvaa. Miten on silloin selitettävä hänen kynästään lähtevänä tällainen diagnoosi: »Jakomielisyys, väsymys ja muuta sellaista . . . Häiriöitä koordinaateissa, käsitättekö?» Emme tosiaankaan käsitä!

Vieläkö poimisimme jotakin? »Tähtitieteellisessä järjestyksessä olevat numerot» lienevät lukuja tähtitieteellistä suuruusluokkaa; »Pollux» lienee tuskin »ihastunut Kaksoisiin», vaan kuuluu Kaksoisiin, Sirius taas kuuluu Isoon Koiraan eikä »Suureen», »Quantum-theorie» olisi suomeksi kvanttiteoria (eikä »kvantum-»), jollemme suomalaisen lukijan iloksi nimittäisi sitä peräti erkaleopiksi, ja

suhteellisuusoppi sivuaa Fitzgeraldin-Lorentzin supistumaa (eikä »fitzgeraldlorentzimaista»). Matematiikassa puhumme differentiaalilaskusta tai -laskennasta, mutta emme »laskelmista», keittiössä tunnetaan consomme eikä »consommè» ja tupakkapiippu tuskin lienee »savustusväline», pikemminkin savutusväline. Entä saattanevatko »pirstaleet» olla täisiä? Eivätköhän enemmän ryysyt? »Samassa hän seisovilta jaloiltaan alkoi siivota laboratoriossa», sanotaan prinsessasta, joka laboratorioon tultuaan yhtä päättä ryhtyi sitä siivoamaan, käyden riepuineen polvilleen lattialle. Kun vielä luemme (s. 73 alareunasta) virkkeen: »Täällä vain eletään . . . Jok'ainoa eläin osaa sen taidon . . . mutta minuun se teki niin suuremmoisen vaikutuksen kuin en sitä ennen ikinä olisi elänyt se asia jää silleen. Muuten enhän minäkään

enää ole [täyt]tänyt kaksitoista vuotta.» (sic!), niin olemme kypsät ottamaan vastaan senkin kunnioituksen puutteen, että suomentaja mainitsee kuuluisan nimen *Bacquerel*, aivan kuin me sanoisimme »tohtori *Jakola*».

Olemme valaisseet suomennosta vain kuin »vaununlyhdyt heittelevä valokuova», käyttääksemme tohtori *Jukolan* sanontaa. Siitä huolimatta meistä tuntuu, että jos nyt hyvästelemme hänen omilla sanoillaan: »minulla on kunnia suositella itseäni», lukija erehtyy luulemaan, että tarjoudumme Urheilijain kustannusosakeyhtiölle romaaninsuomentajaksi, mikä ei suinkaan ole tarkoituksemme, nim. mieluista kuin voi joskus ollakin perehtyä mestarin teokseen siten kuin ainoastaan se, jonka tehtävänä on toisella kielellä tulkita hänen luovat ajatuksensa.

Vilho Setälä.